

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

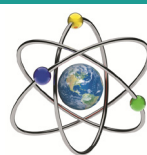
№10(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 104 sahifa,
13-oktyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Axborotlashgan jamiyatda xalq o'yinlari orqali shaxsni tarbiyalashning pedagogik imkoniyatlari	10
<i>Abdullayeva Maryambibi Djumaniyazovna</i>	
Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish sharoitida talabaning axborot xavfsizligi kompetensiyasi: tushunchaning chegaralari va tarkibi	16
<i>Mustafoyev Shahzod Mamanazar o'g'li</i>	
Navoiy viloyati ziyoratgohlari tarixi va ularning aholi hayotida tutgan o'rni	21
<i>Nazarova Nozima Narzulloyevna</i>	
Fransuz tilidagi predloglar va o'zbek tilidagi kelishik qo'shimchalarining qiyosiy tahlili	26
<i>Ro'zimova Yulduz Farhodovna</i>	
Umumta'lim maktab direktorlari emotsional intellektining boshqaruv faoliyatidagi ahamiyati	30
<i>Rustamova Barno Abduxalilovna</i>	
Kikbokschilda motivatsion omillar va musobaqa faoliyati samaradorligini takomillashtirish metodikasi: nazariy-tahliliy asoslash	34
<i>Mamaraximov Azim Karakulovich</i>	
Pedagogik diagnostikaning umumiy metodlari va ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyati	39
<i>Daminova Shoxista Farxodovna</i>	
Dual ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarni inklyuziv ta'lim faoliyatiga tayyorlashning nazariy-metodologik asoslari	45
<i>Oybekova Shukrona Oybek qizi</i>	
O'qish savodxonligini rivojlantirishda sun'iy intellekt asosidagi individual ta'lim texnologiyalarini takomillashtirish	51
<i>Abduvaliyeva Gulchexra Mamadjon qizi</i>	
Abu Rayhon Beruniy ilmiy merosi asosida talabalarda kartografik kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	56
<i>Kazakbayeva Muhabbat Turabayevna</i>	
Brayl yozuvi ko'zi ojiz shaxslarning inklyuziv imkoniyatlarini ta'minlashning muhim vositasi sifatida	62
<i>Panjiyev Shokir Zokir o'g'li</i>	
Дидактический потенциал подкастов в обучении русскому языку студентов	67
<i>Ибрагимова Нилуфар Туйчиевна</i>	
Maxsus ta'lim tizimida differensiallashtirilgan va individuallashtirilgan o'qitishning metodik asoslari	72
<i>Karimova Nilufar Boltaboyevna</i>	
Xorijiy til o'qituvchilarida kasbiy so'nish namoyon bo'lishining psixologik xususiyatlari	78
<i>Matchanova Dilorom Karimovna</i>	
Raqamli ta'lim ekotizimi asosida talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishning pedagogik asoslari	83
<i>Otamuratov Maqsudbek Shonazarovich</i>	
Yunon-rim kurashchilarining texnik-taktik tayyorgarligini individuallashtirish: pedagogik model va zamonaviy baholash metodikasi	87
<i>Po'latjonov Shoxzod Avazjon o'g'li</i>	
Buyrak hujayrali saratonini erta aniqlashda ultratovush tekshiruvining diagnostik imkoniyatlari	92
<i>Saydamatov Hayitboy Ulug'bek o'g'li</i>	
Проблемы и перспективы подготовки специалистов сферы искусств и культуры в ситстеме высшего образования	96
<i>Кошелева Антонина Фёдоровна</i>	
Sun'iy intellekt texnologiyalari sharoitida ta'limning insonparvarlik paradigmasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari	99
<i>Yaqubova Dinora Bahodirovna</i>	

SUN'IY INTELLEKT TEKNOLOGIYALARI SHAROITIDA TA'LIMNING INSONPARVARLIK PARADIGMASINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI

Yaqubova Dinora Bahodirovna

Osiyo Xalqaro Universiteti

Pedagogika nazariyasi kafedrası v. b. Dotsenti

orcid.org/0009-0001-5430-1541

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellekt (SI) va generativ texnologiyalar integratsiyalashayotgan ta'lim muhitida insonparvarlik paradigmasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari o'rganiladi. Tadqiqot tizimli, aksiologik, antropologik, kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarga, mahalliy pedagogika adabiyotlari hamda UNESCO va OECDning konseptual hujjatlari tahliliga asoslanadi. Adabiyotlarni qiyosiy tahlil qilish va pedagogik modellashtirish orqali insonparvar SI integratsiyasining besh komponentli konseptual modeli taklif etildi: maqsadli, mazmuniy, texnologik, kommunikativ va diagnostik. Shuningdek, mustaqil fikrlash, axloqiy mas'uliyat, ijodkorlik va hamkorlikni baholashga doir mezon va kuzatiladigan indikatorlar ishlab chiqildi. Asosiy xulosa shundan iboratki, SIning pedagogik qiymatini faqat axborot yaratish tezligi bilan emas, balki o'quvchi subyektligi, tanqidiy tafakkuri va shaxsiy rivojlanishiga qo'shgan hissasi bilan baholash zarur. Takliflar nazariy xususiyatga ega va eksperimental validatsiyani talab qiladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, generativ texnologiyalar, insonparvarlik paradigmasi, aksiologik yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, raqamli pedagogika, pedagogik model, tanqidiy tafakkur.

Abstract: The article examines the theoretical and methodological foundations for developing a humanistic educational paradigm amid the integration of artificial intelligence (AI) and generative technologies. It draws on systemic, axiological, anthropological, competency-based and learner-centred approaches, a comparative reading of Uzbek pedagogical literature, and UNESCO and OECD policy frameworks. Through theoretical synthesis and pedagogical modelling, a five-component conceptual model of human-centred AI integration is proposed, comprising goal-oriented, content, technological, communicative and diagnostic dimensions. The paper also outlines prospective criteria and observable indicators of independent thinking, ethical responsibility, creativity and cooperation. Its central argument is that educational value cannot be inferred from automation efficiency alone; it should be examined in relation to learner agency, critical thinking and personal development. The proposed framework represents a theoretical contribution and requires empirical validation before effectiveness claims can be made.

Key words: artificial intelligence, generative technologies, humanistic paradigm, axiological approach, learner-centred education, digital pedagogy, pedagogical model, critical thinking.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретико-методологические основы развития гуманистической парадигмы образования в условиях интеграции искусственного интеллекта (ИИ) и генеративных технологий. Методологическую основу составляют системный, аксиологический, антропологический, компетентностный и личностно ориентированный подходы, сравнительный анализ трудов узбекских педагогов, а также документов ЮНЕСКО и ОЭСР. На основе теоретического обобщения и педагогического моделирования предложена пятикомпонентная концептуальная модель человекоцентричной интеграции ИИ: целевой, содержательный, технологический, коммуникативный и диагностический компоненты. Определены перспективные критерии и наблюдаемые показатели самостоятельного мышления, нравственной ответственности, творчества и сотрудничества. Обоснован вывод о том, что педагогическая ценность ИИ должна оцениваться не только по скорости автоматизации, но и по влиянию на субъектность, критическое мышление и личностное развитие обучающегося. Предложенная модель носит теоретический характер и требует эмпирической проверки.

Ключевые слова: искусственный интеллект, генеративные технологии, гуманистическая парадигма, аксиологический подход, личностно ориентированное образование, цифровая педагогика, педагогическая модель, критическое мышление.

KIRISH

Raqamli transformatsiya sharoitida sun'iy intellekt tizimlari o'quv materiallarini yaratish, moslashtirilgan tushuntirish berish, o'quv faoliyati bo'yicha fikr-mulohaza bildirish va axborotni saralash imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Biroq bunday imkoniyatlar pedagogik maqsadga avtomatik ravishda erishishni anglatmaydi: tekshirilmagan javoblar, ma'lumotlarning maxfiyligi, algoritmik tarfakashlik va o'quvchining tayyor javoblarga qaram bo'lib qolishi kabi xatarlar mavjud ^[1, 4, 5].

Insonparvarlik paradigmasi nuqtayi nazaridan ta'lim oluvchi bilim berish jarayonining passiv obyekti emas, balki o'z pozitsiyasi, ehtiyojlari, qadriyatlari va mas'uliyatiga ega faol subyektdir. J. Dewey tajriba va faol o'rganishni ^[8], C. Rogers shaxsning o'zini rivojlantirishini ^[9], P. Freire esa dialog va tanqidiy ongini ^[10] pedagogik jarayonning muhim shartlari sifatida yoritgan. Mazkur nazariyalar SI yordamida ishlab chiqarilgan matndan ko'ra o'quvchining uni qanday tahlil qilishi muhimligini ko'rsatish uchun tayanch bo'la oladi.

UNESCOning generativ SI bo'yicha tavsiyalari inson manfaatlarini, tenglik, maxfiylik va yoshga mos qo'llashni alohida ta'kidlaydi ^[1]. UNESCOning 2024-yilgi o'qituvchilar kompetensiyasi doirasi beshta yo'nalish va 15 kompetensiyani qamrab oladi ^[2]. Shu bois texnologik funksiyalarni insonparvar pedagogik maqsad va mezonlar bilan bog'lovchi yaxlit modelni ishlab chiqish dolzarbdir.

Tadqiqot maqsadi - SI texnologiyalari sharoitida ta'limning insonparvarlik paradigmasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslarini tizimlashtirish va inson nazoratiga tayanuvchi pedagogik integratsiyaning konseptual modelini ishlab chiqish.

Tadqiqot obyekti - SI integratsiyalashayotgan ta'lim jarayoni;

Tadqiqot predmeti - bu jarayonda insonparvarlikni ta'minlovchi tamoyillar, metodologik yondashuvlar, pedagogik shartlar va baholash indikatorlari.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Mahalliy pedagogika adabiyotlari zamonaviy SI muammosini bevosita o'rganmagan bo'lsa-da, ularning pedagogik jarayon, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va texnologiyalarni didaktik loyihalash haqidagi qarashlari mazkur mavzuni tadqiq qilish uchun nazariy tayanch beradi.

B. X. Xodjayevning "Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti" darsligida pedagogika nazariyasi va amaliyoti yaxlit tizimda bayon etiladi ^[11]. Ushbu umumiy yondashuv SI vositasini alohida texnik yangilik sifatida emas, balki maqsad, mazmun, metod va baholash bilan uzviy bog'lash zarurligini tushuntirishga yordam beradi. Bu – asardan kelib chiqadigan zamonaviy tadqiqot talqini bo'lib, olimning SIning o'zi haqidagi bevosita fikri emas.

N. N. Azizxo'jayevaning "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat" qo'llanmasi pedagogik texnologiya va o'qituvchi mahoratini bir butun pedagogik faoliyat bilan bog'liq holda o'rganish uchun asos bo'ladi ^[12]. Bunga muvofiq, raqamli yordamchining individual tavsiyasi o'qituvchining pedagogik takti, hissiy qo'llab-quvvatlashi va javobgarligini almashtirmaydi.

N. Saidahmedovning "Yangi pedagogik texnologiyalar" asaridagi loyihalashga yo'naltirilgan qarashlar ^[13] SI bilan bajariladigan topshiriqning maqsadi, jarayoni va o'lchanadigan natijasini oldindan belgilashga metodologik asos bo'la oladi.

O'. J. Yo'ldoshevning umumiy pedagogika bo'yicha qo'llanmasi ^[14] esa ta'lim va tarbiyaning uzviy bog'liqligini tahlil qilish uchun foydalanildi.

Xalqaro darajada Zawacki-Richter va hammualliflar 2019-yilgi tizimli sharhida oliy ta'limdagi SI qo'llanmalarini prognozlash va profilash, baholash, adaptiv tizimlar hamda intellektual o'qitish tizimlari kabi yo'nalishlarga ajratgan ^[4].

Kasneci va hammualliflar katta til modellarining individual yordam va material yaratish imkoniyatlarini, shu bilan birga noto'g'ri axborot, tarafkashlik va texnologiyaga haddan tashqari tayanish xatarlarini qayd etgan ^[5].

OECD (2023) raqamli ta'lim ekotizimini nafaqat dasturiy vositalar, balki boshqaruv, pedagogik salohiyat va tizimli qo'llab-quvvatlash bilan bog'laydi ^[6].

UNESCOning "Reimagining Our Futures Together" (2021) hisobotida inson qadr-qimmati, birdamlik va umumiy manfaatga yo'naltirilgan ta'lim g'oyasi ilgari suriladi ^[3]; uning SI etikasi bo'yicha tavsiyanomasida esa inson huquqlari, shaffoflik, adolat va mas'uliyat tamoyillari bayon qilingan ^[7].

Manbalar tahlili asosida xulosa shuki, mahalliy pedagogik konsepsiyalar pedagogik jarayonning tarbiyaviy-yaxlit tabiatini, xalqaro hujjatlar esa SIga xos boshqaruv, etik va xavfsizlik talablarini aniqlashtiradi. Ularning integratsiyasi maqolaning konseptual asosini tashkil etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot nazariy-tahliliy dizaynda bajarildi. Unda ilmiy adabiyotlar va siyosiy-konseptual hujjatlarning maqsadli tanlovi, qiyosiy mazmuniy tahlil, tushunchalarni tizimlashtirish, konseptual sintez va pedagogik model-lashtirish metodlari qo'llandi. Adabiyotlar majmuasi mavzuga bevosita aloqador xalqaro SI va ta'lim manbalari hamda O'zbekiston pedagogika maktabiga oid tayanch darslik va qo'llanmalarni qamrab oldi; bu tizimli meta-tahlil emas.

Metodologik yondashuvlar quyidagicha talqin qilindi:

- tizimli yondashuv - SI, pedagog, talaba, mazmun va baholash o'rtasidagi aloqalarni ko'rish;
- aksiologik yondashuv - shaxs qadr-qimmati, adolat va mas'uliyatni ustuvor qo'yish;
- antropologik yondashuv - individual, yosh va ijtimoiy xususiyatlarni hisobga olish;
- kompetensiyaviy yondashuv - tanqidiy fikrlash va raqamli-axloqiy ko'nikmalarni rivojlantirish;
- faoliyatga asoslangan yondashuv - o'quvchini faol tahlil va yaratishga jalb qilish;
- shaxsga yo'naltirilgan yondashuv - individual maqsad hamda ehtiyojga moslashtirish.

Tadqiqotda respondentlar, eksperimental va nazorat guruhlar bo'lmagan; statistik sinov o'tkazilmagan. Quyidagi model, mezon va indikatorlar adabiyotlar sintezidan kelib chiqqan mualliflik takliflaridir. Ularning samaradorligi va o'lchov xususiyatlari keyingi empirik tadqiqotlarda tekshirilishi lozim.

TAHLIL VA NATIJALAR

Insonparvarlik paradigmasining ishchi ta'rifi

SI sharoitida ta'limning insonparvarlik paradigmasi - ta'lim oluvchining qadr-qimmati, intellektual mustaqilligi, ijodiy salohiyati, axloqiy mas'uliyati va ijtimoiy rivojlanishini ustuvor deb bilgan holda, SI vositalaridan xavfsiz, tekshiriladigan, shaffof va pedagogik maqsadlarga bo'ysundirilgan tarzda foydalanishga asoslangan konseptual yondashuvdir. Ta'rif texnologiyani ta'limning maqsadi emas, balki shaxs rivojlanishiga xizmat qiluvchi yordamchi vosita sifatida belgilaydi.

Metodologik yondashuvlarning funksiyalari

1-jadval: Nazariy tahlil asosida tizimlashtirilgan metodologik funksiyalar.

Yondashuv	Insonparvar pedagogik vazifa	Kutiladigan namoyon bo'lish
Aksiologik	Inson qadr-qimmati va adolat ustuvorligi	Axloqiy tanlovni asoslash
Antropologik	Individual farqlarni e'tiborga olish	Mos topshiriq va qo'llab-quvvatlash
Tizimli	Pedagogik komponentlarni uyg'unlashtirish	Maqsad–metod–baholash mosligi
Kompetensiyaviy	Tanqidiy va raqamli savodxonlik	SI javobini tekshirish qobiliyati
Faoliyatga asoslangan	O'quvchi faol ishtirokini kuchaytirish	Mustaqil mahsulot va yechim
Shaxsga yo'naltirilgan	O'quvchi subyektligini saqlash	Shaxsiy maqsad va refleksiya

Konseptual model

Taklif etilayotgan model beshta o'zaro bog'langan komponentdan iborat.

1. **Maqsadli komponent** - shaxs rivojlanishi va pedagogik natijalarni belgilaydi.
2. **Mazmuniy komponent** - fan bilimlari bilan birga axborot tekshiruv, SI etikasi, raqamli savodxonlik va refleksiyani qamrab oladi.
3. **Texnologik komponent** - generativ yordamchilar va adaptiv vositalarni maqsadga mos tanlashni nazarda tutadi.
4. **Kommunikativ komponent** - pedagog–talaba hamda talabalararo dialogni birlamchi saqlaydi, SI bilan muloqotni yordamchi shakl sifatida tashkil qiladi.
5. **Diagnostik komponent** - akademik natija bilan bir qatorda mustaqillik, axloqiy mas'uliyat va hamkorlikni kuzatadi.

Modelning amaliy mantiqi: insonparvar qadriyat → o'quv maqsadi → topshiriq dizayni → SI vositasini tanlash → talabaning mustaqil faoliyati va inson nazorati → ko'p mezonli baholash → refleksiya.

Bu ketma-ketlikda pedagog qarorni qabul qiluvchi mas'ul subyekt sifatida qoladi.

Milliy va xalqaro ilmiy asoslarning integratsiyasi

2-jadval: **Manbalar va ularning zamonaviy SIga konseptual tatbiqi. Jadvaldagi uchinchi ustun muallif talqinidir.**

Nazariy manba	Tayanch pedagogik g'oya	SI sharoitiga mualliflik tatbiqi
B.X. Xodjayeov [11]	Pedagogik jarayon yaxlitligi	SI faoliyatini didaktik tizim bilan bog'lash
N.N. Azizxo'jayeva [12]	Pedagogik texnologiya va mahorat	Empatik muloqot va pedagogik mas'uliyatni saqlash
N. Saidahmedov [13]	Pedagogik texnologiyalarni loyihalash	SI topshiriqlariga maqsad va baholash mezonini belgilash
O'J. Yo'ldoshev [14]	Ta'lim va tarbiya nazariyasi	Akademik va axloqiy natijalar uyg'unligi
UNESCO [1, 2, 7]	Inson manfaatlariga yo'naltirilgan SI	Etika, shaffoflik, kompetensiya va xavfsizlik

Taklif etilgan diagnostik mezonlar

3-jadval: **Empirik tekshiruv uchun taklif etilgan indikatorlar; ular hali validatsiyadan o'tmagan.**

Mezon	Kuzatiladigan indikator	Taklif etilgan vosita
Kognitiv	SI bergan ikki asosiy da'voni mustaqil manbalarda tekshirish	Manbalarni solishtirish topshirig'i
Aksiologik	SI yordamidan foydalangan qismlarni oshkor qilish; etik vaziyatni asoslash	Rubrika va vaziyatli topshiriq
Ijodiy-faoliyatli	SI taklifidan farqli va asoslangan muqobil yechim yaratish	Loyiha, portfolio
Ijtimoiy-kommunikativ	Hamkorlarning mulohazalarini hisobga olib yechimni qayta ishlash	Guruhli ish va kuzatuv rubrikasi

Modelning asosiy nazariy afzalligi - SI integratsiyasini texnik mahsuldorlik ko'rsatkichlaridan kengroq pedagogik kategoriya sifatida ko'rishidadir. Tezkor javob olish va ko'p miqdorda matn ishlab chiqarish kognitiv rivojlanish bilan aynan bir narsa emas. Agar talaba javobni tekshirmasdan qabul qilsa, bilish faolligi susayishi mumkin; aksincha, SI javobini tanqid qilish, muqobil tushuntirishlarni qiyoslash va o'z fikrini dalillash vazifalari uning mustaqil faoliyatini rag'batlantirishi mumkin ^[5]. Bu sababiy samaradorlik bo'yicha eksperimental dalil emas, nazariy-pedagogik ehtimol sifatida bayon qilinmoqda.

Milliy manbalar bilan taqqoslashdan kelib chiqadiki, SI vositalarini qo'llashda pedagogik jarayon yaxlitligi ^[11], o'qituvchi mahorati ^[12], loyihalash izchilligi ^[13] va ta'lim-tarbiya birligi ^[14] e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Mahalliy asarlarni sun'iy intellekt haqida bevosita yozilgan ishlar sifatida talqin qilish ilmiy jihatdan noto'g'ri bo'lardi. Ushbu maqolada ular klassik pedagogik nazariy asos, UNESCO va OECD hujjatlari esa SI davriga xos etik hamda tashkiliy talablarga doir manbalar sifatida alohida qo'llanildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 14-oktabrdagi PQ-358-son¹ qarori bilan "Sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasi" tasdiqlangan ^[15]. Bu milliy raqamli rivojlanish siyo-

1 <https://lex.uz/uz/docs/7158604>

sati uchun normativ kontekst yaratadi; biroq qarorning mavjudligi alohida olinganda insonparvar ta'lim modeli amalda samarali ekanini isbotlamaydi. Shuning uchun texnologiya joriy etilishi bilan shaxs rivojlanishi o'rtasi-dagi bog'liqlik maxsus pedagogik tadqiqotlarda baholanishi kerak.

Amaliyot uchun uchta shart taklif etiladi:

- 1) SI vositasi pedagogik maqsad tanlangandan keyin belgilanadi;
- 2) baholash jarayonida manba tekshiruv va talabning mustaqil hissasi ko'rinadigan bo'ladi;
- 3) hissiy qo'llab-quvvatlash, maxfiylik va axloqiy qarorlar uchun mas'uliyat inson nazoratida qoladi.

Mazkur shartlar inklyuziv ta'lim, axborotga teng kirish va akademik halollik me'yorlari bilan uyg'un qo'llanishi lozim ^[1, 7].

Cheklovlar:

- ushbu maqola tanlangan manbalarning nazariy sinteziga tayangan;
- manbalar bo'yicha to'liq tizimli qidiruv protokoli va metatahlil bajarilmagan, pedagogik eksperiment o'tkazilmagan.

Shuning uchun modelning sababiy samaradorligi, indikatorlarning validligi hamda turli ta'lim darajalariga ko'chirilishi haqida qat'iy da'vo ilgari surilmaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Birinchidan, SI sharoitida insonparvarlik paradigmasini rivojlantirishning nazariy asosi ta'lim oluvchining qadr-qimmati, subyektligi, tanqidiy tafakkuri va axloqiy mas'uliyatini texnologik qarorlarga nisbatan ustuvor qo'yishdan iborat.

Ikkinchidan, tizimli, aksiologik, antropologik, kompetensiyaviy, faoliyatga asoslangan va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar insonparvar SI integratsiyasini ko'p qirrali tahlil qilishga imkon beradi.

Uchinchidan, besh komponentli konseptual model va to'rtta mezonidan iborat dastlabki diagnostik tizim ishlab chiqildi. Ular nazariy taklif bo'lib, amaliy samaradorlik isboti sifatida berilmaydi.

To'rtinchidan, o'zbekistonlik pedagoglarning yaxlit pedagogik jarayon, mahorat, ta'lim-tarbiya birligi va texnologik loyihalash haqidagi yondashuvlarini xalqaro SI etikasiga oid konsepsiyalar bilan uyg'unlashtirish mavzuning milliy ilmiy asoslarini mustahkamlaydi.

Kelgusi tadqiqotlarda model oliy ta'lim mashg'ulotlarida pilot sinovdan o'tkazilib, indikatorlar ekspert bahosi, rubrikalararo muvofiqlik va tajriba-sinov ma'lumotlari yordamida tekshirilishi maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Miao F., Holmes W. Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris: UNESCO, 2023. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693>
2. Miao F., Cukurova M. AI Competency Framework for Teachers. Paris: UNESCO, 2024. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000391104>
3. International Commission on the Futures of Education. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. Paris: UNESCO, 2021.
4. Zawacki-Richter O., Marín V. I., Bond M., Gouverneur F. Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education – where are the educators? International Journal of Educational Technology in Higher Education. 2019;16:39. <https://doi.org/10.1186/s41239-019-0171-0>
5. Kasneci E. et al. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. Learning and Individual Differences. 2023;103:102274. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102274>
6. OECD. OECD Digital Education Outlook 2023: Towards an Effective Digital Education Ecosystem. Paris: OECD Publishing, 2023. <https://doi.org/10.1787/c74f03de-en>
7. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris: UNESCO, 2021.
8. Dewey J. Experience and Education. New York: Macmillan, 1938.
9. Rogers C. R. Freedom to Learn. Columbus, OH: Charles E. Merrill, 1969.
10. Freire P. Pedagogy of the Oppressed. New York: Herder and Herder, 1970.
11. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Sano-standart, 2017. 416 b.
12. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jam'armasi nashriyoti, 2006. 160 b.
13. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Moliya, 2003. 172 b.
14. Yo'ldoshev O'.J. Umumiy pedagogika. Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. 376 b.
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 14-oktabrdagi PQ-358-son qarori. Sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida. <https://lex.uz/>

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №10(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.